

REDACTIONEEL

Het achtuur-JOURNAAL is een begrip in Nederland. Zeker voor de wat oudere generaties geldt dat het nieuws op het JOURNAAL per definitie betrouwbaar is, politici tellen pas echt goed mee wanneer ze regelmatig op het JOURNAAL te zien zijn, en nog steeds behoort het voor veel Nederlanders tot de goede omgangsvormen om niet tijdens het JOURNAAL van 20 uur te bellen of mensen anderszins te storen. Voor een televisieprogramma is het een uitzonderlijke prestatie om het vijftig jaar vol te houden en bovendien onverminderd populair te blijven, temeer omdat het publiek de laatste decennia in toenemende mate heeft kunnen kiezen voor andere nieuwsbronnen, zoals internet en nieuwsprogramma's op commerciële, regionale en buitenlandse zenders.

Voor *TMG* is de vijftigste verjaardag van het JOURNAAL op 5 januari 2006 aanleiding om dit themanummer te wijden aan het JOURNAAL waarin het programma vanuit verschillende hoeken belicht wordt: zijn positie in een veranderend medialandschap, de manier waarop er tegenaan is gekeken zowel vanuit de samenleving als door de eigen staf, de transformaties in keuze en benadering van onderwerpen en in vormgeving, en de ontwikkelingen het het JOURNAAL in relatie tot de ontwikkeling van nieuwsprogramma's in het buitenland. Ook de geschiedschrijving over televisienieuws komt ruim aan bod.

In de eerste bijdrage positioneert Huub Wijffjes in 'De journalistiek van het JOURNAAL' het programma in het Nederlandse mediaveld tussen 1956 en 2005 – hij analyseert hoe de JOURNAAL-redactie is omgegaan met veranderingen in journalistieke conventies en welke rol het programma zelf in die transformaties gespeeld heeft. Door voortdurende aanpassing aan technologische en journalistieke omstandigheden – soms traag en amper merkbaar, soms dynamisch en alert – is volgens hem het JOURNAAL erin geslaagd zijn positie als best bekeken nieuwsprogramma te behouden. Hij bespeurt in de afgelopen vijftig jaar een duidelijke verschuiving van een nieuwsvolgend naar een nieuwsmakend programma, en illustreert dit met een vergelijking van de journalistieke conventies van het JOURNAAL in de verslaggeving van twee koninklijke huwelijken: dat van Beatrix en Claus in 1966 en dat van Maxima en Willem-Alexander in 2002.

Ad van Liempt schetst vervolgens hoe er in de loop van de afgelopen vijftig jaar door de (hoofd)redacties van het JOURNAAL gedacht werd over de eigen prestaties. In zijn 'Het zelfbeeld van het JOURNAAL' richt hij zich vooral op de fluctuaties in zelfvertrouwen van de verschillende JOURNAAL-redacties. De afwisseling van fases van zelfbewustzijn en trots, met fases van terughoudendheid en soms zelfs schaamte lijkt deels te verklaren te zijn met wisselingen in

het hoofdredactioneel beleid en deels door veranderingen in organisatie en ontwikkelingen in het Nederlandse medialandschap.

In het artikel ‘Het JOURNAAL als tegengif’ keert Vincent Crone terug naar de beginjaren van het JOURNAAL. Hij beschrijft de rol die het NTS-JOURNAAL gespeeld heeft in het maatschappelijke debat over het medium televisie zoals dat tot halverwege de jaren zestig in Nederland gevoerd werd. De uitzendingen van het JOURNAAL en de waardering daarvoor droegen bij aan de acceptatie van televisie en bleken door hun meerwaarde op het terrein van informatievoorziening en educatie als pijlers van de democratie te kunnen fungeren. Daarmee werd de angst voor het medium televisie als bron van moreel verval voor een deel weggenomen, stelt Crone.

Vervolgens worden drie casusstudies gepresenteerd over verschuivingen in de JOURNAAL-berichtgeving over terugkerende onderwerpen: branden, verkiezingen en kabinetscrises. In deze bijdragen wordt als het ware aan de JOURNAAL-praktijk getoetst wat in het eerste artikel van Huub Wijffes aan de orde is geweest: ontwikkelingen in journalistieke stijl, format, en benadering. Philip van Praag ziet in zijn bijdrage over ‘Het JOURNAAL en de Haagse politiek’ in de afgelopen vijftig jaar een duidelijke transformatie in de opstelling van het JOURNAAL in verkiezingstijd. Hij constateert dat het JOURNAAL waarschijnlijk het programma is dat het langst geleden heeft onder het juk van de verzuiling – het duurde tot de verkiezingen van 1986 voordat het JOURNAAL zich enigszins begon te ontworstelen aan de druk van de politieke partijen en zich in snel tempo begon te ontwikkelen tot een actieve hoofdrolspeler in de verkiezingsstrijd met behulp van de Nederlandse variant van interpreterende journalistiek. Ook Joris Gijzenbergh richt zich in zijn ‘Vijftig jaar crisis in het JOURNAAL’ op de effecten van verschuivingen in journalistieke conventies, in dit geval voor de JOURNAAL-berichtgeving over de zes kabinetscrises die Nederland sinds 1956 gekend heeft. Hij besteedt o.a. extra aandacht aan het fenomeen van fictionalisering van televisienieuws en aan de invloed van medialogica. Hij beschouwt de toename van eigen inbreng van JOURNAAL-journalisten als een positieve bijdrage aan het verhogen van de politieke betrokkenheid van de burger.

In ‘Met de poten in bluswater en tranen’ maakt Hilken Tiggeloven een vergelijkende analyse van de JOURNAAL-verslaggeving van twee branden: de brand in hotel Polen in mei 1977 (33 doden, 46 gewonden) en de brand in café ‘t Hemeltje in Volendam in de Nieuwjaarsnacht 2001 (14 doden, 98 zwaargewonden). Tiggeloven concentreert zich daarbij in het bijzonder op de verandering van de afstandelijke stijl van verslaggeving in de jaren zeventig naar de zogenaamde emotiejournalistiek die aan het begin van de 21e eeuw de dominante stijl voor rampenverslaggeving lijkt te zijn.

Nederland was in 1956 internationaal gezien vrij laat met de introductie van een televisiejournaal: in Frankrijk was de publieke omroep zeven jaar eerder, en in de beide Duitslanden was 1952 het startjaar voor een dagelijks nieuwsprogramma op televisie. Groot-Brittannië en de Verenigde Staten waren al sinds

1948 bekend met het verschijnen van reguliere televisienieuwsuitzendingen. In 'Veel nieuws – weinig geschiedenis' bieden Andreas Fickers en Bernadette Kester een overzicht van de ontwikkeling van het televisiejournaal in deze vier westerse landen. Zij kozen daarbij voor een vergelijkend perspectief. Volgens hen wordt de ontwikkeling van 'het' televisiejournaal niet alleen gekarakteriseerd door internationaal vergelijkbare beeldformats, journalistieke stijlen en technologieën, maar was het ook een proces waarin de afzonderlijke journaals een nationaal karakter hebben gekregen. Door hun bijdrage komt ook de Nederlandse geschiedenis van het journaal in een ander licht te staan. Deze blijkt regelmatig aan te sluiten bij internationale tendenties. Het fenomeen 'anchor-person' deed bijvoorbeeld vrijwel overal in West-Europa in ongeveer dezelfde periode zijn intrede en veranderde de vormgeving en journalistieke conventies van de nieuwsprogramma's fundamenteel. Het JOURNAAL blijkt ook niet het enige televisiejournaal te zijn geweest dat zich in de roerige jaren zestig terughoudend opstelde (waardoor dit decennium ook wel als de 'dark age' van het JOURNAAL beschouwd wordt). Ook de Franse en Amerikaanse journaalverslaggeving hebben niet direct een bijdrage geleverd aan het revolutionaire karakter van dat decennium.

Fickers en Kester behandelen naast de nationale geschiedenissen van deze journaals ook de geschiedschrijving erover. Ook hier is de overeenkomst met Nederland groot: weinig wetenschappelijke historische publicaties en een overdaad aan geschiedschrijving door oud-medewerkers van nieuwsprogramma's. En ook hun conclusie dat in de besproken West-Europese landen het televisiejournaal de functie vervulde van een nationaal instituut is lange tijd – en tot op zekere hoogte nog steeds – voor het JOURNAAL van toepassing geweest.

De ontwikkelingen in twee kleine Europese staten, België en Zwitserland, sluiten hier grotendeels bij aan. Zij worden in afzonderlijke bijdragen geschetst. Lieve Desmet behandelt de evolutie van het televisienieuwsconcept van de Vlaamse publieke omroep tussen 1953 en 1990. Zij definieert dit proces met behulp van drie journalistieke modellen, 'mirror journalism', 'agenda journalism' en 'professional journalism' en plaatst de verschuiving van het ene naar het volgende model steeds in een Belgische politieke, sociale en economische context, en in een internationale context. Vooral technologische vernieuwingen lijken in het Vlaamse proces een sturende rol te hebben gespeeld. Martin Luginbühl analyseerde de veranderingen in vormgeving en journalistieke stijlen van het Duitstalige Zwitserse nieuwsprogramma TAGESSCHAU vanaf de jaren vijftig. Ook hij stelt ondermeer dat nationale ontwikkelingen niet in voldoende mate een verklaring bieden voor wijzigingen in vormgeving en journalistieke stijl maar ziet in het geval van de Zwitserse TAGESSCHAU ook geen gestage ontwikkeling naar een 'veramerikaniseerd' televisiejournaal. Meer dan het omroepsysteem, de mediamarkt of de technologische mogelijkheden is volgens hem de journalistieke cultuur de belangrijkste bepalende factor voor de vorm van de Zwitserse journaalverslaggeving.

Het thema ‘vijftig jaar televisiejournaal’ maakt dit nummer weliswaar tot een samenhangend geheel, maar de redactie vindt ook dat de artikelen los van elkaar gelezen moeten kunnen worden. Consequentie van deze keuze is dat feiten, gebeurtenissen en ontwikkelingen uit de geschiedenis van het JOURNAAL soms door meerdere auteurs in hun bijdrage verwerkt zijn waardoor er weliswaar sprake is van enige overlap, maar tegelijkertijd heeft dit ook geleid tot een verrassende diversiteit in interpretaties. Achterin het nummer vindt U een bijlage met afkortingen en woordverklaringen die de leesbaarheid van de artikelen kan verhogen.

Remieg Aerts
Tity de Vries